

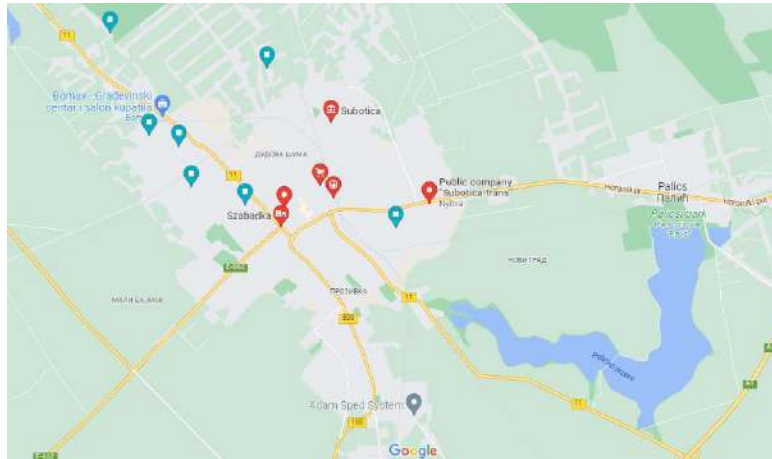

KI MIT TUD SZABADKÁRÓL?

-MŰVELTSÉGI TÁRSASJÁTÉK KÖNYVECSKÉJE-

Szabadka város, község a Szerb Köztársaság területén. Vajdaság második legnagyobb települése 10 km-re Magyarország déli határától (Tompa határátkelő), irányítószáma 24000. Az Észak-bácskai körzet, kulturális, gazdasági központja. Lakosainak száma kb. 100 000. Írásos dokumentumok Szabadkát először 1391-ben említik *Zabotka* vagy *Zabadka* néven. Pannon alföldön, Duna és a Tisza folyó között terül el. A legközelebbi tó az pedig a

Palicsi.

Szabadka települési tengelye a Kiskunság homokvidékének és a Bácskai löszhátáknak érintkezési vonala. A város életében a különböző etnikumú népesség jelenléte visszamenőleg mintegy öt-hat ezer évre kimutatható. A térségben gyakori népmozgások

eredményeképpen szerbek, magyarok, németek, szlovákok, horvátok, bunyevácok, görögök, törökök, zsidók, örmények, cigányok és még számos más nemzetek fordulnak meg. A városon az E-75 út megy végig, és 4 parkolói övezet van.

Sok európai várostól

eltérően, Szabadka központjában nem katedrális vagy templom dominál, hanem a városháza. 1908 és 1910 között épült szecessziós stílusba, a beltéri pedig 1912-ben készült el. Tornya 76 méter magas, a kilátó pedig 45,5 méter magasan található, mely felejthetetlen kilátás nyújt Szabadkára

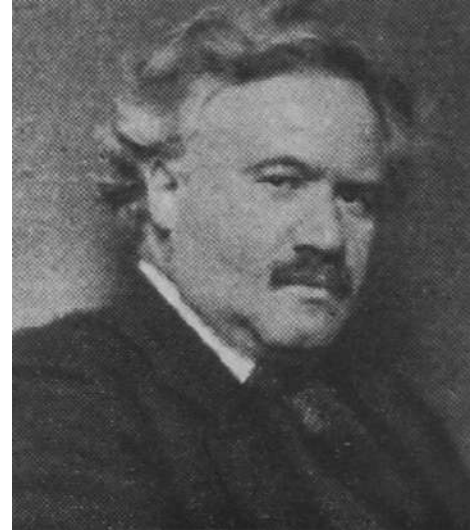
2. ábra Városháza

és környékére. Szimmetrikus alappal rendelkezik, négy belső udvarral és

négy bejárattal. Itt tizenhat pompázatos ólomüveg található káprázatos színekben, melyek alkotói Róth Miksa és Nagy Sándor festő, aki az oldalsó ólomüvegek alkotója, melyek különleges műalkotásként tekinthetők. Itt három díszterem található – a Zöld és Sárga, melyeket a főispán és a polgármester használtak, illetve a harmadik, központi, legnagyobb és legszebb – az ünnepélyes Nagy díszterem, mely a városháza szívet képezi. A városházát, a híres budapesti építészek, Komor Marcell és Jakab Dezső tervezték. Ha nem szecesszios stílusban épült volna, akkor barokkba. Cserepei Zsolnai, és a Sztrósmájér utcában helyezkedik el.

3. ábra Komor Marcell

4. ábra Jakab Dezső

Az északi oldalon, ahol a gyönyörűen rendezett park és a Kék-szökőkút helyezkedik el, előcsarnok található ünnepélyes márványlépcsővel, mely az első reprezentatív emeletre vezet.

5. ábra Bíró Károly

A Köztársaság téren 2021-ben, a Városháza előtt felavatták Bíró Károly, Szabadka egykori polgármesterének emlékművét, aki jelentős nyomot hagyott a város életében. Bíró Károly 16 évig, 1902-től 1918-ig vezette a várost, de azonban nem csak hosszú polgármesterkedésével írta be magát Szabadka történelmébe. Szabadka város napját szeptember 1-jén

ünnepezzük, ezzel emlékezvén meg 1779. szeptember 1-jére, amikor Szabadka elnyerte a szabad királyi város rangot.

Egy város címere, nem más, mint történelme egy darabja, ami 1743-ra, Mária Terézia uralkodásának idejére visszaviszi. A címér vízszintesen két részre oszlik. A felső mezőben baloldalon, Mária felhőkön trónol, ölében a kis Jézussal. Jobb oldalon a város védőszentje, Szent Teréz "apácaruhában" imádkozik. Az alsó mezőben "kettős farkú, ágaskodó oroszlán, jobb lábában kardot tart". Szent Mariára változtatta, ezért a szabadkaiak 150 lovat ajándékoztak neki. Később a város 15 éven át újabb és újabb kérelemmel fordult a császárnőhöz, hogy szabad királyi várossá emelje. Erre 1779. január 22-én került sor s a Szent Maria kamarai mezővárosból Maria Theresiopolis néven szabad királyi város lett. Szabadka zászlaja 2 sziből áll, kék és fehér.

6. ábra Szabadka címere

7. ábra Villamos

1897. szeptember 7-én dőcögött végig a város utcáján az első villamos, és egészen 1974. április 2-ig közlekedett. Az első busz 1927-ben szállította az utasokat. A vasút első, Szeged és Zombor közötti, 101 km hosszú vonalszakaszát 1863-tól kezdték el építeni és 1869. november 11-

én adták át a forgalomnak. Maga az épület közvetlenül a vasút kialakítása után épült meg, de a Szabadkai Történelmi Archívumban nem maradtak tervrajzok róla. Valószínűleg szegedi mérnökök tervei alapján készült, akik a további munkálatokat is elvégezték rajta.

Az épület Scultety János tervei alapján készült. 1848 márciusában helyezték le a hotel és színház alapozását, de a szabadságharc miatt csak 1853-ban folytatódott a munkálatok. Még ebben az évben befejezték az épület hotel részét. 1854 végén a színházi részt is befejezték. 1854. december 16-án megnyitották a színházat. 1898-ban tartották meg az első előadást elektromos megvilágítás alatt. Az épület jellegzetessége a hat korinthusi oszlop. Blaha Lujzahíres személy talált otthont a népszínházban. A Népszínházon/Jádránonkívül Szabadkán található még a Kosztolányi Dezső

8. ábra Népszínház

Színház.

9. ábra Zsinagóga

kupolán Dávid csillag látható A szecesszió stílusát mutatja a rózsza, szegfű, tulipán, azaz a virágmotívumok gazdag alkalmazása, de díszítésében felbukkannak az Erdélyből származó hagyományos, népies díszítőelemek is, a levelek, a szárak és az indák. 2018-ban kezdték el restaurálni.

10. ábra Ferencesek
Temploma

haranggal és kettő toronnyal rendelkezik

11. ábra Avilai Szent
Teréz Székesegyház

Az avilai Szent Teréz Székesegyház, amelyet közismerten Nagytemplomnak neveznek 1773 és 1798 között épült. Két tornya között jókora repedés éktelenkedik, mivel a temetkezések átalakították a torony struktúráját, a sírgödrök helyén porózusabb lett a föld, és enged az óriási súlynak. A templom barokk stílusban építették, hossza 61 m, szélessége 26 m, a hajó magassága 18 m, a torony magassága pedig 64 m. A legtöbb képet a pesti Josef Schoefft festette, de a Szent

Család képe Kaspar Schleibner müncheni, a Szent Kereszt-festmény pedig Emmanuel Walch innsbrucki festő műve. Ők

festették a boltozatot is. 1797-re készült el a homlokzaton a harangtornyok között látható Szeplőtelen Szűz kőszobra, amely Friedrich Held alkotása.

12. ábra Szent György Templom

A plébániát 1841-ben létesítették a Szent Teréz plébánia területén. A templom védőszentje: Szent György vértanú. Az első imaház csak egy egyszerű ház volt, majd 1896-ban, neogótikus stílusban felépült a szép templom. 1925-ben a torony vihkárt szenvedett, de ugyanabban a stílusban lett helyreállítva. A templom méretei: hossza 47,5 méter, szélessége 17 méter, a kereszthajó hossza 26,5 méter. A hajó belmagassága 14,35 méter. A torony 45 méter magas.

Három harangja van. Az anyakönyvet 1841 óta vezetik.

13. ábra Rókus-kápolna

1841-ben alapították a Szent Teréz plébánia területéből a Zombori úton. 1896-ig imaház volt, ekkor elkészült neogótikus stílusban a templom. Védőszentje Szent Rókus. 1959-ben javították a tornyot, és 1961-ben újították fel a templom belsejét. A plébánia területén található a Szent Anna kápolna. A plébánia területén van Szent Ferenc Harmadrendi Irgalmas Nővérek rendháza, Kis Szent

Teréznek szentelt kápolnával.

Krisztus mennybemenetele pravoszláv templom. Az egykor körülsáncolt város legmagasabb pontján – pontos adatok nincsenek – feltételezhetően 1723 és 1726 között épült. Erre lehet következtetni abból is, hogy a templomkertben a síremlékek közül a legrégebbi 1726-ból való. Barokk stílusban építették.

XIX. század végén és a XX. század elején Szabadka hihetetlen fejlődésen ment keresztül a városiasodás, az ipar és az építészet területén. Az építészmérnökök új városképet teremtettek, mely azóta is viseli a jól bevésődött szecessziós jegyeket. Ettől az időszaktól kezdve Szabadkát és Palicsot épületek ékesítik tudással és hagyománnyal, díszmotívumokkal,

kovácsoltvassal, színekkel és kerámiával. Csakúgy, mint napjainkban, a kulturális élet mindig gazdag volt, 2 színház, filharmónia, könyvtár, képzőművészeti tárlatok sokasága működött, festőkolóniák és művészcsoportok tevékenykedtek. Szabadkán kb. 120 szecessziós épület van,

14. ábra Városi Könyvtár

A Városi Könyvtár a Szabadság térre néz, oldalai pedig a Radić fivérek és a Dušan cár utcákat díszítik. Az épület tervezője Raichle Ferenc fiatal budapesti építész volt, akinek ez volt a második nagyobb épülete Szabadkán, a Zágrábi-kávézó (már lebontották) utcán. A valamikori Úri Karzin megépítésével Raichl Ferencet bízták meg 1895-ben, és 1890-ben alapították meg. A fiatal építész a barokk egy újabb változatában, a neobarokkban, egy új épületet tervezett. Az épületnek Raichle egy gyönyörű neobarokk díszítést adott a tőle még fiatalabb Telsh Ede segítségével. Két izmos szobor tartásák a könyvtárat.

Az épület 1906-ban épült Vágó József és Vágó László tervei alapján. A Szabadkai Városi Múzeum, különös jelentőségű kulturális intézmény, melyet 1892-ben alapítottak és 1948-ban alapítottak újra. A városi múzeum hivatalos alapítója Szabadka Képviselő-testülete volt. Ezen intézmény fő feladata a régészeti,

15. ábra Városi Múzeum

antropológiai, történelmi, pedagógiai, néprajzi, természeti és művészettörténeti értékek megőrzése és bemutatása. Csak ez az egy múzeum található Szabadkán.

Harmincöt évig tartott a zöld szökőkút története Szabadkán. Az utolsó évei nem teltek szépen, 2011-ben zárták le, azóta egyre ritkábban gyűltek köré a fiatalok,

idősebbek és 2019-ben

16. ábra Zöld szökőkút

lebontották. Mert a Városháza alá folyt a víz. A zöld szökőkutat 1985-ben Svetislav Ličina tervei alapján építették. A kék színű szökőkút pedig 2001-ben épült Zsolnay kerámiából, a város szecessziós épületeit díszítő kerámiákhoz és díszcserepekhez hasonlóan.

18. ábra Raichle palota

A létesítmény 1903–1904-ben épült meg. A bérpalota méreteiben illeszkedik Raichle családi palotájához. Habár a palota homlokzatának legszebb díszítőelemei Zsolnay kerámiából készültek, a homlokzaton zárt faerkélyek találhatók, amelyek az erdélyi fennsík hegyvidéki famegmunkálóinak ügyességére és falusi építészetére emlékeztetnek. Raichle Ferenc palotájának földszintjén volt az építész tervezőirodája.

19. ábra Lifka mozi

Ez a mozi főként európai művészfilmeket vetít. Egyben azt a hagyományt is őrzi, amit vidékünkön a kinematográfia egyik úttörője, Lifka Sándor alapozott meg. A művész- és dokumentumfilmek mellett sikerfilmeket is műsorra tűz. Lifka mozi és az

Eurocinema mozi található meg Szabadkán.

A város a vajdasági magyarok, a vajdasági horvátok és bunyevácok szellemi, kulturális és politikai szervezeteinek központja, valamint számos nemzetiségi nyelven működő közép- és felsőfokú oktatási intézménynek is otthont ad. 1542-ben a törökök elfoglalták a várost, és majd csak 1686-ban, tehát

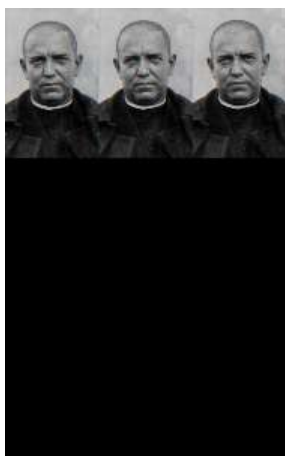
mintegy százötven év múltán szabadul fel. E hosszú háborús évek alatt alig maradt magyar népesség a vidéken. Jugoszlávia felbomlása után 1941 és 1944 között Szabadka ismét Magyarországhoz került. Az 1942-es délvidéki razzia idején 180 szerb polgári

személy esett áldozatul a magyar katonáknak, 1944 végén pedig a visszatérő szerbek mintegy 7000 magyar lakost gyilkoltak meg. A szabadkaiak túlnyomó többsége, mintegy 70%-a, római katolikus. A város a Szabadkai

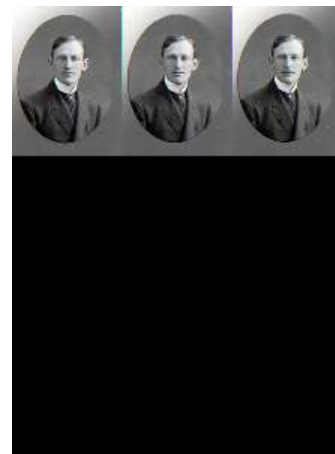
egyházmegye székhelye. Összesen 8 katolikus plébániatemplom, több kápolna, egy ferences templom és rendház, 2 szerb ortodox, egy evangélikus és egy református templom található a városban. Szabadkának 20 községe van és 20 közössége. Bajnát, Gát, Határőr, Kertváros, Kér, Kisbajmok, Kisradanovác, Központ I., Központ II., Központ III., Makkhetes, Bajai szőlők, Prozivka, Radanovác, Sétaerdő, Sándor, Újfalú, Újváros, Vasutas telep, Zorka. Illetve 4 parkolói övezet található Szabadkán.

Sok híres ember származik Szabadkáról, írok, költők, zeneszerzők és festőművészek. Ezek közül kiemelünk néhány személyt.

Blaško Rajić (1878-1951) Szabadka történelmében mély nyomot hagyott saját cselekedeteivel és eredményeivel, amelyet papként, köz- és politikai tisztviselőként, íróként és hazafiként ért el. Dusnok, Hercegszántó és Szabadka káplánja volt egészen 1911-ig, amikor plébánossá nevezik ki a Sz. Rókus plébánián Szabadkán. Figyelemre méltó szerepet töltött be azon pillanatokban, amikor ezen térségeket elszakították a Monarchiától és csatolták azokat a Szerb Királysághoz. A háborúk közötti időszak alatt a bunyevác nép egyik legfontosabb és legbefolyásosabb személyének tartották.

Lifka Sándor (1880-1952) Lifka Sándor cseh származású közismert közép-európai kinematográfus volt. Brassóban, az Osztrák-Magyar Monarchiában született, ami ma Romániához tartozik. Bécsbe költözött, hogy ott műszaki középiskolába járjon. Az iskola befejezését követően Párizsba utazott, ahol Pathé kamerát vásárolt. 1900-ban felvette Ferenc Józsefet és Erzsébet királynét Gödöllőn, Magyarországon. Apja halála után Lifka és idősebb fivére Karl vándormozit alapítottak. A mozi korszerű felszereléssel (Gomon, AEG, Kerting) és luxusberendezéssel rendelkezett. Az első vetítést Triesztben tartották meg. A turné folytatódott 1901-ben Fiumében, Belovárban, Eszéken és Ljubljánban, majd 1902-ben Belgrádban, Zimonyban, Újvidéken és Szabadkán.

Lugosi Béla (1882 - 1956) közismert magyar színművész és filmszínész volt,

világhírűvé a Drakula gróf alakjának megformálása révén vált. Lugosi Lugosban született az akkori Osztrák-Magyar Monarchia területén. Lugosi már fiatalon megkezdte színészi karrierjét a szabadkai színház színpadján Shakespeare alakjait megformálva.

Kosztolányi Dezső (1885 - 1936) ismert magyar költő és író. Kosztolányi 1885-ben született Szabadkán, amely akkor az Osztrák-Magyar Monarchia része volt. A város mintájául szolgált a fiktív Sárszeg város megalkotásában, amely a Pacsirta és az Aranysárkány regényeinek cselekményi helyszíne. Szabadkán járt középiskolába, de a tanárával való konfliktus miatt kicsapták, így Szegeden magántanuloként fejezte be azt. Rövid ideig Bécsben élt, ahol újságíróvá vált.

Csáth Géza (1887-1919) eredeti nevén Brenner József, író, orvos, pszichiáter, pszichoanalitikus, zenekritikus, zeneszerző. Brenner József és Decsy Etelka gyermekeként született Szabadkán, 1887-ben. Anyja korán meghalt, főügyész apja későbbi feleségével együtt nevelte. Szenvedélyesen zenélő apja hegedűművészt akart nevelni belőle, de ő festő akart lenni. Alkotásvágya miatt nem volt türelme gyakorolni, festményeit pedig a rajztanára kinevette, és csak elégségesnek ítélte. Írásait viszont környezete már korán értékelte. A Bácskai Hírlap közönségének 14 éves korában mutatkozott be mint zenekritikus, de tizenhét éves koráig nagyon keveset írt.

Sava Babić (1934-2012) szerb író, költő, műfordító, egyetemi tanár. Sava Babić szülei Hercegovinából érkeztek a Vajdaságba. 1941 őszétől magyar nyelvű iskolában járt. A nyolcosztályos gimnáziumot Szabadkán végezte. 1953-ban érettségizett, majd a

belgrádi egyetem Bölcsészettudományi karán jugoszláv irodalmat tanult.

Többkönyvkiadónál és kulturális intézményeknél dolgozott.

1974-től

az újvidéki Egyetemen, majd a belgrádi Egyetemen tanított, ahol 1993-ban létrehozta a Magyar Nyelvés-Irodalomtanszéket.

Lévay Szilveszter (1945-) Szabadkán született. Később 15 évesen nyerte el az első zeneszerzői versenyt. 1972-

től Münchenben Udo

Jürgensszel és Katja Ebsteinnel dolgozott együttesekkor ismert meg a szövegíró Michael Kunzét is. 1975-ben az általa írt *Fly, Robin, Fly* című, a német Silver Convention által énekelt dal Grammy-díjat nyert legjobb instrumentális R&B dal kategóriában. 1977 és 1980 között Elton John, a Silver Convention és mások számára szerzett zenét.

A Szent Teréz-székesegyház előtti téren 1942-ben kezdtek el emlékművet építeni, amely Horthy Istvánnak, a

tragikus körülmények között elhunyt kormányzó helyettesnek állított volna emléket. 1952. október 30-án ünnepélyesen leplezték le az elesett harcosoknak és a fasiszta áldozatoknak szánt emlékművet, amely Toma Rosandić szobrászműve volt. Szabadka leglenyűgözőbb emlékműve, amelyben a szabadkai munkásmozgalom és a város felszabadításáért harcoló hősök földmaradványait helyezték el. Harmonikusan illeszkedik a környezethez, és a tartós értéke egyedi emlékképképviselet. A háborútól számítva Vajdaságban ez a harmadik.

A Zentai úti temetőben a Vergődő Madár emlékműnél istentisztelettel és ünnepélyes gyászszertartással emlékeztek meg az 1944-es és 1945-ös áldozatokról. Zentai úti temető 44-es parcelláján, megemlékezzenek az 1944-es és 1945-ös ártatlan áldozatokról, akik az ideológiai üldöztetés és nemzetihovatartásuk miatt lettek áldozatul. Ezen a temetőn kívül még 6 van Szabadkán.

Szabadkán egy koripálya található a Vasútállomás előtt. Egy sportcsarnok ami mellett a kiserdő van. 4 wellness központ, illetve 2 uszoda és egy nem működő víztorony. Ezekon kívül Szabadkán 5 egyetem és 5 középiskola van.

A Tanító képző 1880 és 1883 között épült Macskovics Titusz tervei alapján. Eklektikus stílusban épült, domináns neoreneszánsz elemekkel. Négyszög alaprajzú, meghosszabított frontális résszel, és monumentális oldalrészsel. Az oldalhomlokzat rizalittal van kihangsúlyozva, amely az alaptól a padlástérig húzódik. A földszinti rész ki van hangsúlyozva rusztikus kváderekkel, amelyek a neoreneszánsz építészet jellemzői. A főhomlokzat központi részét az emleten lévő oszlopsor és a timpanon hangsúlyozza ki. Az emeleti ablakokat szobrok díszítik.

Népkör Magyar Művelődési Központ. A szabadkai Népkör Magyar Művelődési Központ a Délvidék legidősebb folyamatosan működő kulturális szervezete: 1871. október 15-én alakult szabadelvű olvasókörként, belügyminiszteri bejegyzése 1872. január 20-án történt meg. És szecessziós stílusban épült.

A Szabadkai Homokvidék védett övezete Bácska legészakibb pontján, a Szerb-Magyar határ mentén, a szabadkai-horgosi homokvidék részén található. A deli határát Kelebia, Szabadka, Palics, Hajdújárás és Királyhalom település peremrészei alkotják. A Szabadkai homokvidék kivételes jellemvonásokkal rendelkező terület 2003 óta védett, II kategóriába sorolható védelmet élvez, nemzeti jelentőségű védelem alatt áll. Ebben az erdőben (Makhetesi erdő) található meg az egyhajúvirág.

POLITECHNIKAI ISKOLA L-alaprajzú épület. 1910 és 1912 között épült, oktatási célokból, a szecesszió stílusában. Az utcai homlokzat aszimmetrikusan van kiképezve. Az egyszerű, fából készült bejárati kapu dekorációja girlandok, az alsó részén pedig szecessziós díszítőelemek vannak. A földszinti fal és a rizalit burkolata habarcsplastikával van kidolgozva, horizontális felosztásokkal és egymást ritmikusan követő ablakokkal, amelyek hat részre tagolódnak. Egyenes kordonkoszorú választja el az első emeletet a

másodiktól. Az emeleti ablakok szintén ritmikusan követik egymást, de ezek nagyobbak és kisebb részekre vannak felosztva. Az emeleti ablakok felett egyedülálló, enyhén profilizáltarhitráv, az emelet középpontjában pedig a város domborműve helyezkedik el.